

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
Biuro Analiz

BIULETYN

nr 79 (183) • 5 grudnia 2003 r. • © PIISM

nr egz. ~~PIISM 79~~

Redakcja: Krzysztof Bałon, Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dołęgowska (redaktor techniczny), Adam Eberhardt, Maciej Krzysztofowicz, Urszula Kurezewska, Wiesława Lach (sekretarz Redakcji)

Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony (WPBiO) – najważniejsze osiągnięcia

Beata Górka-Winter

Od 1999 r. Unia Europejska podjęła wiele działań świadczących o tym, iż większość jej członków jest gotowych rozwijać wspólną politykę bezpieczeństwa i obrony. Wydarzenia ostatnich dwóch lat dodały tym działaniom nowych impulsów. Kolejna poważna operacja militarna, jaką była interwencja koalicji antyterrorystycznej w Afganistanie znów udowodniła, iż sojusznicy europejscy mają wciąż bardzo małą zdolność do angażowania się w konflikty o dużej intensywności. Poza tym okazało się, iż skuteczne zwalczanie zagrożeń wymaga włączenia w zakres zainteresowania WPBiO zagadnień związanych z terroryzmem i proliferacją broni masowego rażenia. Taki wniosek możemy np. odnaleźć w przedstawionej przez J. Solanę w czerwcu 2003 r. europejskiej strategii bezpieczeństwa (*A Secure Europe in a Better World*), w której za największe zagrożenia dla Europy uznano właśnie terroryzm, proliferację BMR oraz tzw. państwa upadłe i przestępczość zorganizowaną.

Główne osiągnięcia. Najważniejszym celem wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (wg założeń tzw. Europejskiego Celu Operacyjnego przyjętego w Helsinkach w 1999 r.) było uzyskanie przez Unię Europejską zdolności do szeroko rozumianego reagowania kryzysowego. Jego realizacji członkowie UE dokonują przede wszystkim poprzez: tworzenie organów cywilnych i wojskowych¹, które rozpoczęły już swoje rutynowe działania, budowę europejskich sił szybkiego reagowania (*European Rapid Reaction Force – ERRF*), realizację Planu Działania na rzecz Europejskich Zdolności Obronnych (*European Capabilities Action Plan – ECAP*), budowę zdolności cywilnych UE oraz kooperację z NATO.

Kluczowe dla osiągnięcia przez UE zdolności do reagowania kryzysowego jest przygotowanie do działania **sił szybkiego reagowania**. Tworzenie ERRF polega na wnoszeniu wkładów przez państwa członkowskie UE, a także państwa stowarzyszone. Swoje oferty państwa zgłosiły na trzech konferencjach planistycznych, które

¹ Są to: Komitet ds. Politycznych i Bezpieczeństwa, Komitet Wojskowy, Sztab Wojskowy, Komórka Policyjna oraz Komitet ds. Cywilnych Aspektów Zarządzania Kryzysowego.

odbyły się w latach 2000, 2001 oraz 2003. W sumie zadeklarowano ponad 100 tys. żołnierzy, 400 samolotów bojowych i 100 okrętów. Największą liczbę żołnierzy zaoferowały Niemcy (13,5 tys.), Wielka Brytania (12,5 tys.) oraz Francja i Włochy (po 12 tys.). Polska zgłosiła 1,5 tys. żołnierzy. Częściowa operacyjność ERRF została ogłoszona już podczas posiedzenia Rady Europejskiej w Laeken (grudzień 2001 r.). Siły te uzyskały zdolność do niesienia pomocy humanitarnej oraz przeprowadzania ewakuacji. W 2001 r. opracowano także *Koncepcję Szybkiej Odpowiedzi Militarnej UE*, która określa generalne zasady reagowania w sytuacji kryzysowej. Podkreśla się w niej potrzebę skrócenia czasu reakcji ERRF do pięciu dni (obecnie jest to 60 dni), zwłaszcza w przypadku operacji humanitarnych i ratowniczych.

Poprawa zdolności UE w zakresie reagowania kryzysowego (przede wszystkim poprzez wypełnienie podstawowych luk w zdolnościach militarnych państw europejskich) odbywa się poprzez realizację **Planu Działania na rzecz Europejskich Zdolności Obronnych**, zainicjowanego w 2001 r. Do tej pory zrealizowano 104 z 144 celów wyznaczonych do realizacji w ramach programu, wśród których można generalnie wyróżnić uzupełnianie braków ilościowych (np. w dziedzinie wywiadu, transportu strategicznego, sił lądowych itp.) oraz jakościowych, m. in. w zakresie dowodzenia i kierowania oraz skuteczności systemów niszczenia obrony przeciwrakietowej przeciwnika. Efektem realizacji ECAP jest uruchomienie konkretnych projektów, np. w zakresie specjalizacji poszczególnych państw, zapoczątkowania realizacji programów wielonarodowych, poszukiwania sposobów finansowania zakupów sprzętu wojskowego. Analitycy wojskowi są jednak sceptyczni co do przewidywanych efektów tych działań. Państwa europejskie wciąż nie są skłonne do ponoszenia kosztów wynikających z przyjętych zobowiązań. Wskazuje się na przykład, że wspólny samolot transportowy Airbus A400M będzie można wykorzystać najwcześniej w 2008 r.

Osiągnięcie zdolności UE w zakresie reagowania kryzysowego nie byłoby możliwe bez osiągnięcia porozumienia z NATO (z 16 grudnia 2002 r.) w sprawie wykorzystania przez UE jego zasobów planistycznych i operacyjnych. Było to możliwe dzięki wycofaniu weta Turcji, która obawiała się, iż ERRF będą mogły zostać użyte w konflikcie cypryjskim. Porozumienie stanowi formalną bazę dla kooperacji obydwu organizacji w obszarze opanowywania kryzysów (*crisis management*) i zapobiegania konfliktom oraz ustala strategiczne partnerstwo pomiędzy UE a NATO w tym zakresie. Unia uzyskała dostęp do zasobów NATO, które będzie mogła wykorzystać we własnych operacjach militarnych. Uzgodniono ponadto, iż UE pozwoli członkom NATO pozostającym poza UE na zaangażowanie się we WPBiO w największym możliwym stopniu. Dostęp do zasobów NATO uzyskają również członkowie Unii nie będący członkami NATO, jeśli uczestniczą w programie Partnerstwo dla Pokoju lub podpisały stosowne porozumienia z NATO. Wykluczone zostaną zatem: Malta, która prowadzi politykę neutralności, i Cypr. Ten ostatni, po wdrożeniu planu pokojowego ONZ, ma zostać strefą zdemilitaryzowaną i nie będzie brał udziału w operacjach UE (choć takiemu rozwiązaniu sprzeciwiała się Grecja). Mimo że sprawa ta budziła wiele kontrowersji, 14 marca 2003 r. podpisano także układ o zasadach wykorzystywania przez UE tajnych informacji będących w posiadaniu NATO. W dniach 19–23 listopada tego roku odbyły się również pierwsze wspólne ćwiczenia NATO i UE w opanowywaniu kryzysu.

Dzięki zawarciu powyższych porozumień UE mogła przeprowadzić pierwsze w swej historii operacje reagowania kryzysowego. W dniu 1 stycznia 2003 r. UE przejęła od Organizacji Narodów Zjednoczonych realizację misji policyjnej w Bośni i Hercegowinie (*EU Police Mission – EUPM*). Jest to pierwsza misja o charakterze cywilnym podjęta w ramach WPBiO. Biorą w niej udział 33 państwa. W dniu 31 marca 2003 r. UE objęła z kolei dowodzenie wojskową operacją pokojową w Macedonii (*Concordia*), której celem jest przestrzeganie zawieszenia broni między Macedończykami a Albańczykami. W tym wypadku UE korzysta z infrastruktury logistycznej NATO. Uczestniczy w niej 350 żołnierzy z 13 państw członkowskich oraz 14 państw spoza UE. Operacja ma trwać do 15 grudnia 2003 r., po upływie tego terminu zostanie zaś zastąpiona przez misję policyjną UE (*Proxima*) Od

czerwca do września 2003 r. UE przeprowadziła również operację w Kongu (*Artemida*). Była to pierwsza całkowicie autonomiczna misja UE, w której wzięło udział 1,8 tys. żołnierzy. Miała ona na celu ustabilizowanie sytuacji i poprawę warunków humanitarnych w tym kraju. W październiku 2003 r. ministrowie obrony UE na spotkaniu w Rzymie wyrazili gotowość przejęcia od Sojuszu całości operacji w Bośni, ale na razie NATO nie wyraziło zgody.

Od 2003 r. Unia jest już zatem w pełni gotowa do prowadzenia misji o charakterze cywilnym. UE rozwija swe zdolności w tej dziedzinie przede wszystkim w czterech obszarach: – tworzenie sił policyjnych (docelowo 5 tys., spośród których 1,4 tys. osób ma być zdolnych do podjęcia działań w ciągu 30 dni), umacnianie rządów prawa, wzmacnianie administracji cywilnej i ochrona ludności.

Warto zauważyć, że operacje przeprowadzane przez UE nie wymagały od zaangażowanych w nie sił wykonywania zadań bardziej złożonych niż te, które realizowano w podobnych operacjach ONZ. ERRF nie są w stanie zaangażować się w konflikty o dużej intensywności i nie będą, jak wynika z szacunków analityków wojskowych, aż do 2010 r. Należy podkreślić, iż zasięg operacji *Artemida* był bardzo ograniczony terytorialnie. Ponadto, wśród państw członkowskich nie ma na razie zgody co do tego, jaki powinien być zasięg geograficzny prowadzonych przez UE operacji.

Jednym z efektów ECAP jest również utworzenie planów powołania instytucji, która regulowałaby europejski rynek zbrojeniowy (w 2004 r. ma zostać powołana Europejska Agencja ds. Uzbrojenia, Badań i Potencjału Wojskowego). W marcu 2003 r. Komisja Europejska stwierdziła, iż państwa członkowskie powinny zrationalizować swe wydatki obronne, co nie tylko wzmocni WPBiO, ale przyniesie również korzyści ekonomiczne. Podkreślono, iż UE powinna dysponować konkurencyjnym sprzętem, który mógłby być eksportowany na rynki państw trzecich. KE uznała, iż w tworzenie europejskiego rynku zbrojeniowego powinien zostać zaangażowany nie tylko sektor publiczny, ale również prywatny oraz środowiska naukowe (przy uwzględnieniu prerogatyw państw w tej dziedzinie). Zapowiada się także stworzenie odpowiednich rozwiązań prawnych, by ułatwić przepływ sprzętu w ramach UE.

Perspektywy. Powyższe przykłady działań świadczą o tym, iż mamy do czynienia z konsekwentnym tworzeniem WPBiO. Wprawdzie nie osiągnięto jeszcze poziomu rozwoju WPBiO zakładanego w 1999 r., w Traktacie ustanawiającym Konstytucję dla Europy zawarto wiele propozycji, których ewentualna akceptacja będzie wymagała od państw członkowskich poniesienia jeszcze większego wysiłku. Przewidziano np. możliwość ustanowienia współpracy strukturalnej między państwami, „których potencjał wojskowy spełnia wyższe kryteria oraz które przyjęły w tej dziedzinie większe wzajemne zobowiązania z uwagi na najbardziej wymagające misje”. Zaproponowano, aby w sytuacji, gdy jedno z uczestniczących w tej współpracy państw członkowskich stanie się ofiarą zbrojnej agresji na jego terytorium, pozostałe uczestniczące państwa członkowskie udziela mu pomocy, stosując wszelkie dostępne im środki.

Taka formuła budzi zastrzeżenia tych członków UE, którzy widzą w niej próbę tworzenia konkurencji wobec NATO. Jeśli pomiędzy członkami UE nie dojdzie do porozumienia, państwa, które zechcą silniej współpracować w dziedzinie obrony (są to, jak dotąd, Belgia, Francja, Luksemburg i Niemcy, które zaproponowały w kwietniu 2003 r. powołanie autonomicznego sztabu UE w Tervuren) zaczną realizować swój cel poza strukturami UE. Kluczowa będzie w tym wypadku postawa Wielkiej Brytanii, bez której takie projekty nie mają jednak większych szans na realizację.

OGŁOSZENIA

„Polski Przegląd Dyplomatyczny”

t. 3, nr 5 (15), 2003

Spis treści

NATO i Unia Europejska – transformacja i bezpieczeństwo

ARTYKUŁY

Andrzej Olechowski

Cztery przesłanki do polskiej strategii w Unii Europejskiej

Tomasz G. Grosse

Wybrane aspekty wspólnotowych polityk regionalnej i konkurencji w świetle debaty teoretycznej o integracji europejskiej

Jerzy J. Wiatr

Publiczny wymiar dyplomacji

Wojciech Stankiewicz

Współczesne koncepcje bezpieczeństwa międzynarodowego na tle problemu rozprzestrzeniania broni jądrowej

Václav Průcha

Ekonomiczne aspekty podziału Czechosłowacji w latach 1990–1993

RECENZJE

Mieczysław Tomala

Martin Burkert, Die Ostwissenschaften im Dritten Reich. Teil I: Zwischen Verbot und Duldung. Die schwierige Gratwanderung der Ostwissenschaften zwischen 1933 und 1939

Urszula Kurczewska

Jerzy Łukaszewski, Cel: Europa. Dziewięć esejów o budowniczych jedności europejskiej

Rafał Morawiec

Marek Śtaśny (red.), Visegrad Countries in an Enlarged Trans-Atlantic Community

Ernest Wyciszkievicz

Agnieszka Magdziak-Miszewska, Monika Zuchniak, Paweł Kowal (red.), Polacy i Rosjanie. 100 kluczowych pojęć

Adriana Żelazo

Krzysztof Kosela, Tadeusz Szawiel, Mirosława Grabowska, Małgorzata Sikorska, Tożsamość Polaków a Unia Europejska

Alice Ackermann

Henryk J. Sokalski, An Ounce of Prevention: Macedonia and the UN Experience in Preventive Diplomacy

Włodzimierz Borodziej

Pamięć wypędzonych. Grass, Beneš i środkowoeuropejskie porachunki. Antologia tekstów polskich, niemieckich i czeskich, wybór i opracowanie Piotr Buras i Piotr M. Majewski

ARCHIWUM

Stosunki polsko-niemieckie wiosną 1933 roku i problem tak zwanej wojny prewencyjnej w świetle niepublikowanych dokumentów austriackich.

Oprac.: Jacek Gawor

PISM

Ebpona

The Polish Foreign Affairs Digest

„... oraz że Cię nie opuszczę aż do chwili ...”

Autorzy

Publikowali w „Polskim Przeglądzie Dyplomatycznym” 1–15

„Polski Przegląd Dyplomatyczny”

do nabycia w siedzibie Instytutu, w sprzedaży wysyłkowej

(po złożeniu pisemnego zamówienia pocztą, faksem lub przez Internet: www.pism.pl/czasopisma.html)oraz w wybranych księgarniach: www.pism.pl/ksiazki-ksiegarnie.html